

# *Sprogets rolle i børnehavepraksis*

Cecilie Lang Fritzbøger

Studie nr. 20251696

8. semester, Læring i interkulturelle kontekster.

Aalborg Universitet, København.

Kandidat i læring og forandringsprocesser.

Vejleder: Asta Smedegaard Nielsen

Antal tegn: 16.510

Antal sider: 6,9

## Abstract

Denne artikel undersøger, hvordan normer og praksisser påvirker minoritetssprogede børns deltagelsesmuligheder, og hvordan normkritik kan danne grundlag for refleksion og pædagogiske handlemuligheder. Med afsæt i to dages feltarbejde i en dansk børnehave analyseres det, hvordan sproglige og institutionelle normer kan påvirke børns deltagelsesmuligheder i børnehavens aktiviteter og fællesskaber. Analysen anvender Jacob Graacks normkritiske perspektiver, hvor fokus flyttes fra barnets "afvigelser" til de underliggende normer og magtstrukturer, der skaber ulighed i deltagelse. Resultaterne viser, at det danske sprog som dominerende norm i daginstitutionen kan begrænse minoritetssprogede børns deltagelsesmuligheder, mens normkritiske handlinger fra pædagogernes side kan bidrage til at skabe mere inkluderende praksisser og deltagelsesmuligheder.

## Indledning

Børn uden stærke verbale kompetencer risikerer at blive overset i fællesskabet (Prins, 2023, s. 102) Selvom danske daginstitutioner har et øget fokus på medbestemmelse og inkluderende fællesskaber, viser forskning, at ikke alle børn har lige adgang til at komme til orde og indgå aktivt i hverdagen (Drevsholt & Jensen, 2024, s. 68).

På baggrund af dette samt observationer fra en dansk børnehave undersøger denne artikel, hvordan normer og praksisser påvirker minoritetssprogede børns deltagelsesmuligheder, og hvordan normkritik kan danne grundlag for refleksion og pædagogiske handlemuligheder.

I analysen anvendes Jacob Graacks normkritiske perspektiver, som flytter fokus fra barnets "afvigelser" til de bagvedliggende normer og magtstrukturer, der er med til at skabe disse afvigelser og begrænsninger for deltagelse i børnehavens fællesskaber og aktiviteter (Graack, 2022, s. 48). Tolerancepædagogikken inddrages som kontrast, da den typisk fokuserer på individets afvigelser frem for de strukturelle normer, der muliggør eller begrænser børnenes deltagelse (Ibid., s. 46).

## State of the art

Trods et stigende pædagogisk fokus på barnets ret til medbestemmelse, medansvar og oplevelsen af demokrati sikres ikke alle minoritetsbørn ligeværdig deltagelse i børnehavens fællesskaber (Drevsholt & Jensen, 2024, s. 68).

I forskningsartiklen *"Når sproget sætter grænser – om minoritetssprogede børns muligheder for at komme til orde i børnehavens fællesskaber"* undersøger Kasper Moes Drevsholt og Majbrit Woller Jensen minoritetssprogede børns muligheder for at deltage i børnehave praksis (Drevsholt & Jensen, 2024, s. 69). Begrebet minoritetssprogede børn refererer til en gruppe børn, hvis sproglige tilhørsforhold placerer dem i en minoritetsposition i børnehaven, hvor dansk fungerer som majoritetssprog (Ibid., s. 69). I artiklen belyses det, hvordan dansk som en institutionel monosproglig norm fungerer som en begrænsende faktor for minoritetssprogede børns deltagelsesmuligheder i både voksenstyrede og frie aktiviteter (Ibid., s. 76-86). Der peges desuden på, at institutionelle og sproglige strukturer i børnehaven kan skabe barrierer for minoritetssprogede børns deltagelse i fællesskabet (Ibid., s. 76-86). Yderligere påviser Karen Prins (ph.d. og lektor ved KP), i sin forskning, at udsatte børn, herunder

børn uden stærke verbale kompetencer, risikerer eksklusion, da de ikke modtager den nødvendige hjælp til at indgå i fællesskaber (Prins, 2023, s. 101-102). Artiklen belyser begrænsninger og muligheder for børn i dagtilbud samt deres adgang til demokrati (Ibid., s. 95). Forskningen peger på, at børn, som ikke kan ytre sig på dansk og byde ind, får vanskeliggjort muligheden for at blive betragtet som personer, der har noget på hjertet og kan bidrage til fællesskabet (Ibid., s. 106).

Disse forskningsperspektiver sammenholdes med egne empiriske observationer fra en børnehave for at analysere normkritisk, hvordan normer konkret får betydning for børns deltagelsesmuligheder i dagtilbuddets fællesskaber.

### Teori

I denne artikel anvendes Jacob Graacks perspektiver på normkritik som den teoretiske ramme for analysen af empirien. Normkritik i en pædagogisk kontekst handler ikke om at finde de "rigtige" svar eller metoder, men er en tilgang, som er orienteret mod dilemmaer, processer og en øget bevidsthed om de valg, der træffes i det daglige pædagogiske arbejde (Graack, 2022, s. 41). Det, der kendetegner det normkritiske blik på pædagogisk praksis, er en forståelse af magtforhold, repræsentation og privilegier, da disse faktorer er afgørende for, hvilke deltagelsesmuligheder den enkelte har i institutionen (Ibid., s. 42). Teorien belyser, hvordan det at leve op til samfundets eksisterende normer tildeler individet en række fordele og privilegier, mens afvigelser fra disse normer har større eller mindre sociale konsekvenser. Dette gør sig gældende, uanset om afvigelsen fra normen knytter sig til kultur, familie, udseende, køn, etnicitet, seksualitet eller funktionalitet (Ibid., s. 51). Jeg vil i min analyse også benytte tolerancepædagogikken, som normkritikken opstod som en reaktion imod, og som Jacob Graack nævner i forbindelse med normkritik. Tolerancepædagogikken sætter fokus på afvigerne – de individer, som afviger fra normen. Denne forståelse baserer sig på et ulige magtforhold, hvor flertallet, positioneret som 'de normale', tildeles magten til at tolerere mindretallet, positioneret som 'de unormale' (Ibid., s. 46-47). I den normkritiske tilgang vendes fokus væk fra afvigeren og over på de bagvedliggende normer og strukturer, der præger institutionens hverdag og skaber selve afvigelsen (Ibid., s. 48).

## Metode

Empirien til denne artikel er indsamlet gennem to dages feltarbejde i en børnehave. Under feltarbejdet har jeg foretaget deltagerobservation som kvalitativ metode (Brinkmann & Tanggaard, 2025, s. 122). Deltagerobservationer blev valgt med henblik på at få muligheden for at følge, opleve og forstå praksissen i børnehaven mens den udspillede sig (Ibid., s. 127). Min position var karakteriseret ved en vekselvirkning mellem aktiv deltagelse og mere tilbagetrukket observation. Den aktive deltagelse bestod i at indgå som en naturlig del af dagligdagens rutiner, interagere med det pædagogiske personale og respondere på børnenes henvendelser. Jeg udarbejdede en observationsguide med henblik på at strukturere mine feltnoter. Observationsguiden indeholdt blandt andet opmærksomhedspunkter vedrørende børnefællesskaber, ligheder og forskelle mellem børnene samt pædagogens rolle i fællesskaberne. Feltnoterne blev anvendt som empirisk grundlag for den efterfølgende analyse (Ibid., s. 133). Observationerne giver indblik i børnenes og pædagogens handlinger, men da jeg ikke har suppleret mine observationer med for eksempel interviews, er det ikke muligt at vide, hvad børnene eller pædagogernes tanker bag handlingerne er. Analysen vil derfor indebære en tolkning af adfærd i konteksten, med bevidsthed om, at andre forklaringer kan være mulige.

## Etiske overvejelser

Forud for feltarbejdet indgik jeg i dialog med institutionslederen om projektets etiske rammer. I samarbejde blev det besluttet, at jeg skulle udarbejde en skriftlig projektbeskrivelse, hvori observationernes formål, fokus og anvendelse blev tydeliggjort. Denne beskrivelse blev formidlet til det pædagogiske personale, hvorefter jeg fik adgang til en stue, hvor medarbejderne havde givet samtykke til min tilstedeværelse. Spørgsmålet om informeret samtykke fra forældre blev ligeledes drøftet. Institutionslederen vurderede, at særskilt forældresamtykke ikke var påkrævet, så længe projektet udelukkende bestod af observationer, og der hverken blev gennemført interviews, stillet individuelle spørgsmål med henblik på datagenerering eller indsamlet billedmateriale. Institutionen og samtlige deltager er i artiklen anonymiseret af hensyn til håndtering af personfølsomt datamateriale (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 246).

Under feltarbejdet i børnehaven var jeg særligt opmærksom på min position i feltet, da jeg selv er pædagog. Da feltarbejdet kun strakte sig over to dage, havde jeg inden feltarbejdet fokus på at lave deltagerobservation og ikke udelukkende pædagogisk arbejde.

### Analysestrategi

Analysen er baseret på en tematisk strategi, hvor feltnoterne er kodet med fokus på interaktion, normer og strukturer. Datamaterialet er organiseret under temaerne *fællesskaber med ligheder* og *fællesskaber med forskelle* med underkoder som *store fællesskaber*, *små fællesskaber* og *pædagogens tilstedeværelse* (Halkier, s. 75+79). Temaerne er derefter analyseret ud fra Jacob Graacks normkritik for at undersøge, hvordan normer påvirker pædagogiske handle- og deltagelsesmuligheder for minoritetssprogsbørn i en almindelig dansk børnehave.

### Analyse

#### Sprog som forudsætning for deltagelse

I dette analyseafsnit undersøges, hvordan sproget i en konkret pædagogisk situation bliver en forudsætning for børns deltagelse i fællesskabet. Med afsæt i praksisobservationer og et normkritisk perspektiv analyseres det, hvordan en institutionel monosproglig norm kan få betydning for minoritetssprogede børns deltagelsesmuligheder og position i gruppen. Analyseafsnittet starter med at tage udgangspunkt i nedenstående observationsafsnit fra en børnehavegruppe.

Børnene i mellemgruppen er lige blevet færdige med deres morgensamling. Der er to pædagoger på stuen til 14 børnehavebørn. De to pædagoger finder perleplader og perler frem og gør et stort bord klar, hvor der er plads til alle børnene.

”Nu skal I alle finde en stol, vi skal lave perleplader.”

Den almene danske daginstitution ofte præget af en institutionel monosproglig norm, der medfører, at hverdagens kommunikation og aktiviteter primært foregår på dansk (Drevsholt & Jensen, 2024, s. 86). Når pædagogen i observationen giver instruktionen om at alle skal finde

en stol for at være med til at lave perleplader, forudsætter deltagelsen i aktiviteten en sprogforståelse.

Tolv børn går hurtigt hen til bordet og går i gang med perleplader, men to børn finder ikke en stol. Det ene af de to børn er lige blevet rykket op i mellemgruppen. Den ene pædagog går hen til dette barn, og den anden pædagog bliver siddende ved perleaktiviteten.

Det andet barn V, som ikke er kommet op til bordet, er ikke-dansktalende. Barnet gemmer sig bag en skillevæg. Pædagogen, der sidder ved bordet, siger: "Kom V, skal du ikke med op og lave perler?" V går lidt tættere på væggen, så han er mere ude af syne.

At V ikke opsøger fællesskabet ved bordet, men i stedet trækker sig bag en skillevæg, kan tolkes som en konsekvens af ikke at mestre den sproglige norm. Jacob Graack pointerer netop, at det giver forskellige fordele og privilegier at leve op til samfundets normer, mens det at afvige fra dem kan medføre mærkbare sociale konsekvenser. De tolv børn, der hurtigt indtager deres pladser, besidder det, Jacob Graack nævner som et usynligt privilegium, de behøver ikke at anstrenge sig for at forstå instruktionen, da instruktionen passer med deres sproglige forudsætninger. For majoriteten i børnehaven er normen usynlig, men for et minoritetssproget barn som V, der endnu ikke mestrer det danske sprog, kan normen være en direkte barriere for hans deltagelsesmuligheder.

En normkritisk handlemulighed for at få øje på det sproglige privilegium, kan kræve et skifte i hvad der tillægges fokus. Ifølge JG handler normkritik om at flytte fokus væk fra at studere "afvigeren" (i dette tilfælde barnet V) og i stedet undersøge de bagvedliggende normer og strukturer, der skaber selve afvigelsen. Hvis pædagogen eksempelvis bliver bevidst om magtpositionen og de privilegier, der følger med at repræsentere den dominerende norm, kan dette åbne op for en selvkritisk refleksion over egen praksis.

Aktiviteten har været i gang i fem minutter. V er endnu ikke kommet op til bordet, og der har ikke været yderligere kommunikation med drengen, da den ene pædagog læser en bog med det nye barn i gruppen, og den anden pædagog har travlt med at styre perleaktiviteten.

I denne observation kan tolkes som en tolerancepædagogisk tilgang, hvor man accepterer, at V står uden for fællesskabet, uden at handle på de bagvedlæggende normer. Med et normkritisk blik kunne en handlemulighed indebære at ændre på den måde børnene bliver inviteret til aktiviteten, så deltagelsesmuligheden bliver mindre afhængige af den monosproglige norm. Ved aktivt at udfordre den eksisterende magtbalance og skabe alternative veje til deltagelse, kan pædagogen være med til at øge chancen for, at børn uanset sproglige forudsætninger, får en reel stemme i hverdagen.

### **Mødet mellem børns initiativ og institutionelle normer.**

I dette analyseafsnit undersøges det, hvordan institutionelle normer særligt tidsnormer får betydning for børns deltagelsesmuligheder i fællesskabet. Med afsæt i en tolkning af mine observationer analyseres det, hvordan pædagogens prioriteringer i praksis kan forstås som et udtryk for, at faste strukturer vægtes højere end børnenes ønske om deltagelse.

Et andet barn bliver nu afleveret. Barnet taler samme sprog som V, der gemmer sig. Da barnet kommer ind på stuen, siger pædagogen, der sidder ved perleaktiviteten: "Se V, nu kommer N. N, du kan gå hen til V." N går hen til V, og de går sammen ind i det bagerste rum.

V og N henvender sig til pædagogen ved perleaktiviteten cirka fem minutter efter, at N er kommet. N peger på V, sig selv og op på bordet, men pædagogen ryster på hovedet og siger, at de ikke kan lave perler nu, fordi der er frokost om 25 minutter. Flere børn har på dette tidspunkt forladt bordet, men der sidder stadig fire børn ved bordet, som er i gang med aktiviteten sammen med pædagogen.

I observationen af V og N, der henvender sig til pædagogen for at deltage i formiddagsaktiviteten, kan der analyseres normkritisk på, hvordan den institutionelle norm vægtes højere end børnenes faktiske deltagelse. Pædagogen afviser hurtigt børnenes ønske med den begrundelse, at der er 25 minutter til frokost. Hermed handler pædagogen ud fra faste institutionelle normer for, hvornår en aktivitet skal afsluttes, snarere end at prioritere V og Ns inklusion. Det kan tolkes at pædagogen i dette tilfælde ikke får stillet sig kritisk over for den tidsnorm, som står i vejen for V og Ns deltagelsesmulighed i aktiviteten, en aktivitet, som V ikke har deltaget i fra start muligvis grundet at V ikke har forstået beskeden på dansk og en aktivitet N ikke er blevet inviteret ind i, da N ved afleveringen blev guidet over til V.

Hvis vi forudsætter at pædagogen havde haft bevidstheden og ressourcer til at arbejde normkritisk i situationen, kunne en handlemulighed have været at udfordre de institutionelle rammer omkring tidsfaktoren. Ved at identificere tidsnormen som en barriere kunne pædagogen have handlet ved at rykke på tidspunktet for frokosten eller ved at imødekomme V og Ns ønske om at deltage kortvarigt for at se, om tidsnormen overhovedet ville blive en reel udfordring for tidsplanen. Ved at tilpasse den institutionelle struktur omkring tidspunkter, kunne dette ifølge Jacob Graack være med til at sikre børnenes deltagelse i den fælles formiddagsaktivitet, frem for at lade dem forblive udenfor aktiviteten.

Ved at handle normkritisk flyttes blikket fra de enkeltes "afvigelser", i dette tilfælde at de kommer for sent til aktiviteten, og over på de institutionelle strukturer, der skaber barriererne for deltagelse. Det er i denne sammenhæng afgørende, at pædagogen vender blikket væk fra en problematisering af V og N og i stedet ser på de strukturelle normer, der præger hverdagen i børnehaven.

En normkritisk tilgang kræver dog en bevidsthed om, hvilke normer der er i spil. I dette tilfælde tager vi udgangspunkt i en tidsnorm, der begrænser deltagelsen. En normkritisk handlemulighed kunne have bestået i at udfordre strukturen for at sikre V og Ns adgang til perleaktiviteten, men normkritik handler også om at navigere i dilemmaer. Pædagogen kan derfor godt have overvejet situationen normkritisk, men for eksempel vurderet, at V og Ns deltagelse i børnehavnstuens fælles frokost, som serveres på et fast tidspunkt, prioriteres



højere end deres deltagelse i perleaktiviteten. Jacob Graack understreger netop, at der ikke findes ét "rigtigt" svar, men at det handler om en øget bevidsthed om de valg, der træffes.

## Konklusion

Analysen viser, at minoritetssprogede børns deltagelsesmuligheder påvirkes af de normer og praksisser, der præger den pædagogiske hverdag i børnehaven. Det danske sprog fremstår som en dominerende institutionel norm, der kan fungere som en usynlig adgang til fællesskabet. Når deltagelse i aktiviteter kræver sproglig forståelse, kan det medvirke til at begrænse minoritetssprogede børns muligheder for at deltage. Samtidig viser analysen, at pædagogens handlinger har betydning for, om disse normer fastholdes eller udfordres i praksis.

Med et normkritisk perspektiv viser analysen, at deltagelsesmuligheder ikke kan reduceres til barnets sproglige forudsætninger, men må forstås som et resultat af institutionelle strukturer og normer. Normkritik kan danne grundlag for øget refleksion over, hvilke normer der tages for givet i børnehavehverdagen, og hvordan normerne kan påvirke børns deltagelsesmuligheder. Pædagogiske normkritiske handlinger kan bidrage til at skabe mere inkluderende praksisser i børnehaven.

Konklusionen peger således på, at en normkritisk tilgang kan være et centralt redskab i arbejdet med at styrke ligeværdige deltagelsesmuligheder for minoritetssprogede børn i børnehavens fællesskaber.

## Kildeliste

Brinkmann, S., & Tanggaard, L. (2015). *Kvalitative metoder: En grundbog* (4. udg.). Hans Reitzels Forlag.

<https://nordiskbarnehageforskning.no/index.php/nbf/article/view/382/686>

Prins, K. (2023). Ulige adgang til inddragelse i daginstitutionens hverdag. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, (1), 95–109.

[https://dpt.dk/wp-content/uploads/2023/03/dpt\\_2023-1\\_art009.pdf](https://dpt.dk/wp-content/uploads/2023/03/dpt_2023-1_art009.pdf)

Drevsholt, K. M., & Jensen, M. W. (2024). Når sproget sætter grænser: Om minoritetssprogede børns mulighed for at komme til orde i børnehavens fællesskaber. *Nordisk barnehageforskning*, 21(1), 68–91.

Graack, J. (2022). Normkritik. I K. L. Madsen, J. Jørgensen & J. Graack (Red.), *Normkritik i pædagogisk praksis* (1. udg., s. 41–51). Hans Reitzels Forlag.

Halkier, B. (2016). *Fokusgrupper* (3. udg.). Samfundslitteratur.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Interview: Det kvalitative forskningsinterview som håndværk* (3. udg.). Hans Reitzels Forlag.